

ΚΡΙΤΙΚΟΝ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

Lexikon des Mittelalters; Erster Band - Dritte Lieferung Almojarifazgo - Anatomie. Abkürzungsverzeichnis, Seiten 449-576. Artemis Verlag, München und Zürich. Redaktion: Dr. Lieselotte Lutz, Dr. Joyce M. Mac Lellan, M.A., Ulrich Mattejiet, M.A., Dr. Mag. phil. Gloria Widhalm.

1. Ἔχω ἀνά χεῖρας τὸ δεύτερον τεῦχος τοῦ πρώτου τόμου, σταλέν μοι πρὸς βιβλιοκρισίαν. Μακρὸς πίναξ ἐκδοτῶν καὶ εἰδικῶν συνεργατῶν δηλοῖ τὴν ἐπιστημονικὴν πληρότητα τῶν λημμάτων, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν συγχρόνων πορισμάτων τῆς εἰς ἣν ἀναφέρεται τὸ Λεξικὸν ἐποχῆς. Ἐν τῷ ἀνά χεῖρας τεύχει δὲν ἀναφέρεται ἡ χρονικὴ ἔκτασις τῆς ἐννοίας τοῦ ὅρου «Μεσαίω». ἴσως τοῦτο νὰ ἐξετέθη ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ τοῦ πρώτου τεύχους, ἕπερ εἰς μάτην ἀνεμένομεν διὰ νὰ προβῶμεν εἰς τὴν καθυστερήσασαν ἐκ τούτου βιβλιοκρισίαν.

2. Ἄλλ' ἔλθωμεν ἐπὶ τῆς οὐσίας καὶ τοῦ περιεχομένου. Τὸ ἀνά χεῖρας δεύτερον τεῦχος περιλαμβάνει τὰ λήμματα: Ägypten — Almo haden. Τὸ ὅλον Λεξικὸν θὰ ἀποτελεσθῇ ἐκ πέντε (5) τόμων. Ἐκαστος τόμος περιλαμβάνει 1128 σελίδας μετὰ Πίνακος ὀνομάτων καὶ πραγμάτων. Ἐκαστον τεῦχος περιλαμβάνει 7 τυπογραφικὰ (112 σελίδας), ἕκαστος δὲ τόμος 10 τεύχη. Ἐκαστος συνδρομητῆς δύναται νὰ προμηθευθῇ τὸ χρυσόδετον περικάλυμμα πρὸς βιβλιοδέτησιν ὁμοίochρωμον. Ἐκαστον δὲ τεῦχος τιμᾶται πρὸς 32 γερμανικὰ μάρκα. Διὰ συνδρομητᾶς πάντως παρέχεται ἔκπτωσης 20%. Ἡ προμήθεια τοῦ πρώτου τεύχους τοῦ πρώτου τόμου ὑποχρεοῖ εἰς τὴν ἀγορὰν τοῦ ὅλου ἔργου. Αἱ προεγγραφαὶ τῶν συνδρομητῶν ἰσχύουν μέχρι τῆς περατώσεως τοῦ πρώτου τόμου.

3. Ἐκαστον λῆμμα εἶναι συντεταγμένον ὑπὸ εἰδικοῦ ἐπιστήμονος. Ἐν τέλει δ' ἐκάστου λήμματος παρατίθεται ἡ σπουδαιότερα βιβλιογραφία. Κύριον προσὸν τοῦ ἔργου εἶναι ἡ σύντομος καὶ περιεκτικὴ ἐκθεσις, ἄνευ παραλείψεων τῶν οὐσιωδῶν πραγμάτων. Τὸ ὅτι τὸ Λεξικὸν τοῦτο ἀποτελεῖ ἐξαιρετον συμβολὴν ἀπηκριβωμένων ἐπιστημονικῶς γνώσεων, προσώπων καὶ πραγμάτων τῶν Μέσων χρόνων οὐ μόνον διὰ τὸν ἱστορικόν, ἀλλὰ καὶ διὰ πάντα ἐπιστήμονα — φιλόλογον, θεολόγον, νομικόν κλπ.—, οὐδεμία ἀμφιβολία. Ἡ ἐκθεσις ἐκάστου λήμματος γίνεται κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ὁ ἀναγνώστης νὰ εὕρῃσκῃ τὸ ζητούμενον διαφέρειν σημαντικῶς τῶν ἄλλων γνωστῶν γενικῶν Λεξικῶν. Ἔστω ὡς παράδειγμα τὸ λῆμμα: Albanien, Albaner, οὐτινος συντάκτης εἶναι ὁ γνωστὸς βυζαντινολόγος G. St ad t m ü l l e r. Τὸ αὐτὸ παρατηροῦμεν καὶ εἰς ἄλλα λήμματα, ἂν καὶ τὰ ἀναφερόμενα εἰς πρόσωπα καὶ ἱστορικὰ γεγονότα κ.ἄ. τῆς ἐκθέσεως ἐκτίθενται μετὰ μείζονος ἀνέσεως. Ἔστω ὡς παράδειγμα τὸ λῆμμα: Albertus Magnus (s. 294-299), Albigenser (s. 302-307).

4. Ὅπωςδῆποτε τὸ Λεξικὸν τοῦτο πρέπει νὰ κοσμηθῇ πᾶσαν Βιβλιοθήκην δημοσίαν καὶ ἰδιωτικὴν. Πάντως δὲν δύναμαι νὰ μὴ ἐκφράσω τὸ παράπονον τῶν Ἑλλήνων Ἐπιστη-

μόνων, ὅτι τὰ τελευταῖα ἔτη τὸ γερμανικὸν Βιβλίον κατέστη τὸ ἀκριβότερον πάντων. Καλὸν εἶναι οἱ ἐκδῶται τοῦ γερμανικοῦ βιβλίου — παντὸς βιβλίου — νὰ ἔχωσι τοῦτο ὑπ' ὄψιν των.

* * *

1. Τὸ ἀνά χειρας τρίτον τεῦχος τοῦ πρώτου τόμου τοῦ «Λεξικοῦ τοῦ Μεσαιωνοῦ» περιλαμβάνει Πίνακα I τῶν βραχυγραφιῶν (XVII-XXI). Ἐπίσης Πίνακα βραχυγραφιῶν τῆς σημειουμένης βιβλιογραφίας. Ἀκολουθοῦν τὰ λήμματα ἀπὸ τῆς σελ. 449 μέχρι καὶ τῆς σελ. 576. Ἀρχεται μὲ τὸ λῆμμα *Almojarifazgo*. Ἡ ἀραβικὴ λέξις σημαίνει κατ' ἀρχὴν «ἐπιθεωρητὴν» ἢ «ἐπόπτῃν» τῶν τελωνείων πρὸς εἰσπραξίν ἐπιβληθέντος ἐν Ἰσπανίᾳ ὑπὸ τῶν Ἀράβων φόρου. Ἐξαιρομεν ἰδιαιτέρως ὅσα λήμματα ἐνδιαφέρουν τὴν ἡμετέραν Ἐκκλησίαν καὶ Θεολογίαν. Οὕτως ἀξιόλογον εἶναι τὸ ἄρθρον *Almosen*, ἀναφερόμενον εἰς τὴν ὑπὲρ τῶν πτωχῶν μέριμναν κατὰ τοὺς μέσους χρόνους. Ἐνδιαφέρον εἶναι τὸ λῆμμα «*Alphabet*», ἐν ᾧ ἐξετάζονται: I. Τὸ ἑλληνικὸν ἀλφάβητον. II. Τὸ λατινικόν. III. Τὸ γλαγολιτικόν. IV. Τὸ Κυριλλικόν καὶ V. Τὸ ἐβραϊκόν. Τὸ λῆμα «*Altar*» λίαν ἐνδιαφέρον. Ἐρευνᾶται ἡ ἔννοια, τὸ ὄνομα, ἡ σημασία, ὁ συμβολισμὸς. Τὰ εἶδη, ἡ μορφή καὶ ὁ τόπος. Ἐνδιαφέροντα εἶναι καὶ τὰ λήμματα «ἀρχαίας Ἀγγλικῆς γραμματείας καὶ γλώσσης». Ἐπίσης τῆς ἀρχαίας γερμανικῆς φιλολογίας καὶ γλώσσης» ὅπως καὶ τῆς ἀρχαίας νορβηγικῆς φιλολογίας, τῆς ἀρχαίας σαξωνικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας. Περαιτέρω ἐνδιαφέροντα εἶναι δι' ἡμᾶς τὰ λήμματα: «*Ἄμβων*» (*Ambo*), «*Ἄμβρόσιος*», «*Ἀμερικῆ*», «*Ἀμιμιανὸς Μαρκελλίνος*», «*Ἀμφιλόχιος Ἰκονίου*», «*Ἄμστερνταμ*», «*Amt, kirchliches*», «*Amtsbücher*», «*Ἀναγνώστης, Ἰωάννης*», «*Βιβλιοθηκᾶριος*», «*Ἀναθεματισμοὶ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας*», «*Ἀνατόλιος, πατριάρχης Κ/πόλεως*» (†3 Ἀπριλ. 458) καὶ τέλος «*Ἀνατομία*». Ἀξιόλογα εἶναι καὶ τὰ κύρια ὀνόματα προσωποικότητων, ἀρχόμενα διὰ τοῦ γράμματος *A*.

2. Τὸ Λεξικὸν θὰ περιλάβῃ 5 κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν διατεταγμένους τόμους, ἕκαστος τῶν ὁποίων θὰ περιλάβῃ περὶ τὰς 1128 σελίδας. Ἐκαστος δὲ τόμος θὰ ἀποτελεῖται ἐκ 10 τευχῶν καὶ ἕκαστον τεῦχος ἐξ 7 τυπογραφικῶν φύλλων (112 σελ.). Τὸ τρίτον τοῦτο τεῦχος διετιμῆθη πρὸς 32 γερμ. μάρκα. Ὁ ἐγγραφόμενος συνδρομητὴς θὰ ἔχη ἐκπτώσιν 20% ἐπὶ ἐκάστου τεύχους.

Θεωροῦμεν περιττὸν νὰ ἐξάραμεν τὴν ἀξίαν τοῦ Λεξικοῦ τοῦτου, γεγραμμένου μετ' ἐπιστασίας καὶ ὑπευθυνότητος ὑπὸ γνωστῶν ἐπιστημόνων καὶ μετὰ τῆς γνωστῆς γερμανικῆς ἐκτυπωτικῆς εὐσυνειδησίας. Τὸ Λεξικὸν εἶναι ἀπαραίτητον διὰ πάντα ἐπιστήμονα, μάλιστα δὲ δι' ὅσους ἐνδιαφέρονται πρῶτιστως διὰ τὰ λήμματα ἐκεῖνα, ἅτινα ἀναφέρονται εἰς τοὺς μέσους χρόνους τῆς Δύσεως. Ἐν τέλει ἐκάστω λήμματι παρατίθεται ἡ κυρία βιβλιογραφία. Συνιστάται ἐκθύμως ἡ ἀπόκτησις τοῦ «Λεξικοῦ τῶν μέσων χρόνων» ὑπὸ παντὸς φιλομαθοῦς.

* * *

1. Τὸ ἀνά χειρας τέταρτον τεῦχος τοῦ πρώτου τόμου ἀρχεται διὰ τοῦ λήμματος «*Ἀγχιλος*» καὶ περατοῦται διὰ τοῦ λήμματος «*Ἀποθήκη*». Ἐξαιρομεν τὰ λήμματα: «*Andachtsbild*», «*Ἀνδρέας Καισαρείας*», «*Ἀνδρέας Κρήτης*», «*Ἀνδρόνικος*» (Κομνηνός, Παλαιολόγος Β', Γ', Δ'), «*Ἀνδρόνικος Καματερός*», «*Ἄγγελιοι*», «*Ἀγγλοσάξωνες*», «*Ἄννα*» (μῆτηρ παρθένου Μαρίας, Κομνηνή), «*Ἀνόνημος*», «*Anschauung Gottes*» (Θεογνωσία), «*Ἄνσελμος Κανταουρίας*», «*Ἀνθολογία*» (Ἑλληνικῆ-Λατινικῆ), «*Ἀνθύπατος*», «*Ἀντίχριστος*» (Θεολογία καὶ πολιτικῆ - Φιλολογία - Εἰκονογραφία -

Χριστιανισμὸς - Ἰσλάμ), «Ἀντίδοτα», «Ἀντιόχεια», «Ἀντώνιος Κασσιματᾶς» (†837, πολέμιος τῶν εικόνων πατριάρχης Κ/πόλεως), «Ἀντώνιος ὁ μέγας», «Ἀποκάλυψις» (Ἀποκαλύψεως σχόλια, μεταφράσεις, ἐκλαύσειτικαὶ ἐπεξεργασίαι, παραστάσεις ἐν τῇ εικονογραφίᾳ), «Ἀποκατάστασις», «Ἀπόκαικος», «Ἀποκρισάριος», «Ἀπόκριφα» (φιλολογία - τέχνη), «Ἀπολλώνιος ὁ Τύρου», «Ἀπολογητική», «Ἀποφθέγματα Πατέρων», «Ἀπόστολος» (Θεολογία-εικονογραφία-λαογραφία), «Ἀποστολικὸς» καὶ τὰ ἐκ τοῦ ὄρου τούτου παραγόμενα λήμματα (π.χ. Ἀποστολικὴ ἐκκλησιαστικὴ διδασκαλία, Ἀποστολικὰ Διαταγαί, Ἀποστολικὸς θρόνος, Ἀποστολικὸν Σύμβολον, Ἀπόστολος).

2. Τοῦ ἰδίου Λεξικοῦ ἔχομεν ἐνώπιόν μας καὶ τὸ π ἔ μ π τ ο ν τεῦχος τοῦ πρώτου τόμου. Ἄρχεται διὰ τοῦ λήμματος «Ἀποθέσις» καὶ τελειώνει εἰς τὸ λήμμα «Arques» Wilhelm, Gf. v. Arques, «Ἀψίς», «Ἄραβες», «Ἀραμαϊκὴ γλῶσσα», «Ἐργασία», «Arbor porphyriana, porphyrischer Baum», «Ἀρκάδιος» (†1 Ματοῦ 408), Ἀρχιδιάκονος, Ἀρχιμανδρίτης, Ἀρχιμήδης, Ἀρχινοτάριος, Ἀρχιπρεσβύτερος, Ἀρχιτέκτων καὶ τὰ παραγόμενα, Ἀρχεῖον, Ἀρχων, Ἀρέθας, Ἀργουμέντουμ, Ἀργυρόκαστρον, Ἀργυρόπουλος, Ἀργυρός, Ἀριστέναιτος, Ἀριστηνός, Ἀριστοτέλης, Ἄρειος (Ἀρειανισμὸς, Ἀρειανοί), Ἀρμενικὴ τέχνη, πτωχοτροφεΐα (Armut und Armenfürsorge), Ἀρνόβιος. Ἐπίσης πλείστα κύρια ὀνόματα γνωστῶν προσωπικοτήτων ἐμπεριλαμβάνονται ἐν τῷ τεύχει.

3. Τοῦ ἰδίου Λεξικοῦ ἐλάβομεν καὶ τὸ ἔ κ τ ο ν τεῦχος τοῦ πρώτου τόμου, περιλαμβάνον τὰ λήμματα ἀπὸ Arra-Ausonius (σελ. 1025-1248). Πάντα μὲν τὰ λήμματα εἶναι συντεταγμένα μετὰ τῆς ἐπιστημονικῆς ἀκριβολογίας, δι' ἧμᾶς πάντως ἰδιαιτέρας σημασίας εἶναι τὰ ἀκόλουθα λήμματα: Ars-Artes liberales-Artes mechanicae-Kunst, Ars amatoria-Ars antiqua, Ars dictaminis. Ἐνδιαφέροντα εἶναι καὶ τὰ λήμματα: Ἀρσένιος, Ἄρτα, Ἀρτάβασδος, Arzeibücher-Arzneiformen κ.τ.δ., Ἀσκληπιός, Ἀσκησις, Ἀσσίτζαι, Ἀστέριος, Αἰσθητικὴ, Ἀστρολογία, Ἀστρονομία, Ἀθανάσιος ὁ μέγας (†2 Ματοῦ 373), Ἀθωνίτης, Ἀθῆναι, Ἄτριον, Ἄτταλειάτης, Ἄττική, Ἄττίλας, Ἀνάστασις Χριστοῦ, Ἀνάστασις νεκρῶν, Aufgebot, Auffassung, Auge-Augenheilkunde, Augsburg, Αὔγουστινος, Αὔγουστος, Αὔρηλιανός, Αὔσώνιος.

4. Τοῦ ἰδίου Λεξικοῦ ἐλάβομεν καὶ τὸ ἔ β δ ο μ ο ν τεῦχος τοῦ πρώτου τόμου, περιλαμβάνον τὰ λήμματα ἀπὸ Auspicius von Toul-Barmherzigkeit (σελ. 1249-1472). Ἐπιστημονικὴ ἀκρίβεια καὶ εὐσυνειδησία χαρακτηρίζουν τὰ ὑπὸ ἐιδικῶν ἐπιστημόνων συντεταγμένα λήμματα. Διὰ τοῦς Ἑλληνας ἀναγνώστας ἰδιαιτέρον ἐνδιαφέροντος εἶναι τὰ ἀκόλουθα λήμματα τοῦ ἀνά χειρας τεύχους: Aufsatz (Pathologie), Αὐτοβιογραφία, Αὐτοκεφαλία, Αὐτοκρατία βυζαντινὴ, Αὐτονομία, Ἄβαροι, Ἄβερροῆς — Ἄβερροῖσμός, Ἄξιωμα, Ἄξιόπολις, Ἄζυμα, Bad (λουτρόν), Βαγδάτη, Βαλδουῖνος, Βαλκάνια, Βαλασμών Θεόδωρος (†1195;), Bamberg, Bankwesen, Bann, Baptisterium, Βαρβάρια ἀγία, Βάρβαροι, Βαρβαρισμός, Βαρκελώνια, Βαρδάνης Γεώργιος, Bari, Βαρλαάμ καὶ Ἰωσαφάτ, Barmherzigkeit.

Τὰ περισσότερα λήμματα, τὰ διὰ τῆς ξενικῆς διφθόγγου ἀρχόμενα, τῆς σπανίως ἀπαντώσης ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλῶσσῃ, εἶναι φυσικὸν νὰ ἀναφέρονται εἰς πρόσωπα ἢ ὄρους τῆς γερμανικῆς γλῶσσῃς ἐκφραστικούς.

«Ὅ,τι κατ' ἐπανάληψιν ἐσημείωσαμεν, ἐπαναλαμβάνομεν καὶ πάλιν. Τὸ Λ ε ξ ι κ ὸ ν τοῦτο εἶναι ἔργον πολυσχιδῆς καὶ τὰ μάλιστα ἐνδιαφέρον διὰ πάντα ἐπιστήμονα πάσης εἰδικότητος. Δὲν πρόκειται περὶ συνήθους Λεξικοῦ, περιλαμβάνοντος λήμματα εὐρισκόμενα καὶ εἰς πᾶσαν Ἐγκυκλοπαιδείαν ἢ εἰς ἐξειδικευμένα Λεξικά. Τὰ λήμματα τοῦ Λεξικοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος, ἔχουν ἐν πρώτοις τὴν ἐπικαιρότητα, μὲ βάσιν τὴν τελευταίαν λέξιν τῆς

ἐπιστήμης. Προσφέρουν δὲ εἰς τὸν ἀναγνώστην τὰ κύρια βοηθήματα ἐκ τῆς νεωτάτης βιβλιογραφίας, δι' ὧν δύναται νὰ ἐκταθῇ εἰς εἰδικὰς ἐρεῦνας ἐπὶ τοῦ ἐνδιαφέροντος λήμματος. Παρὰ τὴν ὑψηλὴν τιμὴν τοῦ γερμανικοῦ μάρκου, νομίζω ὅτι ἀξίζει νὰ διαθέσῃ κανεὶς διὰ τὰ δέκα τεύχη ἐνὸς τόμου περὶ τὰς χιλίας δραχμάς, ἐφ' ὅσον διατηρεῖται ἡ αὐτὴ τιμὴ, ἢ ἐξαγγελθεῖσα ἤδη ἀπὸ τοῦ 1977.

Ἐξ ἐκάστου τεύχους, ὅπερ θὰ λαμβάνωμεν, θὰ σταχυολογοῦμεν τὰ ἐνδιαφέροντα τὸν Ἑλληνα ἀναγνώστην λήμματα.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΙΟΝΗΣ

Biblisch - historisches Handwörterbuch. Landeskunde, Geschichte, Religion, Kultur, Literatur. Hrsg. von Dr. B. Reicke und Prof. D. Dr. Leonhardt Rost, 3 Textbände und Registerband. Band I:A-G 308 Seiten. Band II: H-O VIII, 374 Seiten. Band III: P-Z 464 Seiten. Band IV: Register und historisch-archäologische Karte Palästinas, 284 Seiten, zwei vierzehnfarb. Blätter. Gesamt-Band I-IV: DM 415 (-). — Redaktion: Register: Gertrud Chappuzeau, Renate Rudolph. — Faltkarte: Ernst Höhne. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 1979.

1. Ἀνὰ χεῖρας ἔχομεν ἡμεῖς μόνον τὸν IV τόμον τοῦ «Βιβλικο-ἱστορικοῦ Λεξικοῦ», ἦτοι τὸν Πίνακα (Register). Οἱ τρεῖς προηγούμενοι τόμοι δὲν ἀπεστάλησαν εἰς ἡμᾶς διὰ νὰ προβῶμεν εἰς λεπτομερεστέραν παρουσίαν τοῦ ὅλου ἔργου. Ἐκ τούτου κρίνομεν ἀπλῶς ἀναλύοντες τὸ περιεχόμενον τοῦ τελευταίου (IV) τούτου τόμου. Ὁ τόμος οὗτος ἐμφανίζεται μὲ καθυστέρησιν 13 ὄλων ἐτῶν ἀπὸ τῆς ἐμφάνισεως τοῦ III τόμου τοῦ «Βιβλικο-ἱστορικοῦ Λεξικοῦ». Ἐν τῷ Προλόγῳ αἰτιολογεῖται ἐπαρκῶς ἡ καθυστέρησις αὕτη. Λόγω τῶν συνεχῶν νέων ἐπιστημονικῶν ἀνακαλύψεων ἐπὶ τοῦ ὅλου Μεσογειακοῦ-Ἀνατολικοῦ χώρου, οἱ ἐπιμεληθέντες τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἐν λόγῳ τόμου ὄφειλον νὰ διορθώσουν, συμπληρώσουν καὶ ἀποκαταστήσουν διὰ τῶν νέων εὐρημάτων τὰ πρότερον ὑπ' αὐτῶν συνταχθέντα. Ἐκ τούτου καὶ ἡ καθυστέρησις διὰ νὰ καταστῇ ὁ τόμος ἐνημερωμένος καὶ πλήρης κατὰ τὸ δυνατόν.

2. Ὅτι πρόκειται περὶ ἀξιολόγου ἔργου, οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν. Ὁ Πίναξ τῶν περιεχομένων, αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν, αὐτο-ἀξιολογεῖ καὶ τὸν ἀνὰ χεῖρας IV τόμον. Ἴδου τὰ Περιεχόμενα: Π ρ ὀ λ ο γ ο ς (σ. 3-4). Π ἰ ν α ξ τοῦ κειμένου: Προοίμιον (σ. 9). Βραχυγραφία (σ. 10). Ἑβραϊκὸν καὶ Ἀρχαιο-Ἀνατολικὸν Λεξιλόγιον (σ. 11). Ἑλληνικὸν καὶ Λατινικὸν Λεξιλόγιον (σ. 36). Πίναξ πραγμάτων (σ. 49). Πίναξ προσώπων (σ. 76). Γεωγραφικὸς Πίναξ (σ. 94). Διορθώσεις καὶ προσθήκαι (σ. 149). Π ἰ ν α κ ε ς τ ῶ ν Χ α ρ τ ῶ ν: Ὁ Ἀνατολικὸς Μεσογειακὸς χώρος κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἀποστόλου Παύλου: Βραχυγραφίαι (σ. 155). Πίναξ ὀνομάτων (σ. 155). Π α λ α ι σ τ ῖ ν η. Ἱστορικο-ἀρχαιολογικὸι Χάρται: Εἰσαγωγή (σ. 161). Σήματα (175). Βραχυγραφίαι (σ. 175). Πίναξ ὀνομάτων (σ. 178).

3. Ὁ ἀνὰ χεῖρας τόμος ἀποτελεῖ ἀναγκαῖον καὶ διεξοδικὸν χρηστικὸν ἔργον ἀπαραίτητον διὰ τὸν κάτοχον τῶν τριῶν προηγούμενων τόμων τοῦ «Βιβλικο-ἱστορικοῦ Λεξικοῦ». Διὰ τοῦ τόμου τούτου προσανατολιζέται ὁ ἀναγνώστης διὰ τε τὸ περιεχόμενον καὶ διὰ τὴν ἀκριβῆ θεώρησιν τῶν ἱστορικο-γεωγραφικῶν καὶ τοπικῶν συνθηκῶν τοῦ Ἀνατολικοῦ Μεσογειακοῦ χώρου, ἅμα δὲ κατατοπίζεται διὰ τὰς ἱστορικο-ἀρχαιολογικὰς ἐρεῦνας τῶν τελευταίων ἐτῶν τῆς βιβλικῆς Παλαιστίνης. Οἱ ἐν τέλει Χάρται εἶναι μετὰ καταπληροσύνης ἀκριβολογίας καὶ ὑπευθυνότητος συντεταγμένοι πρὸς κατατοπισμὸν οὐ μόνον τῶν εἰδικῶν

ἐπιστημόνων—Θεολόγων καὶ Ἀρχαιολόγων—, ἀλλὰ καὶ παντὸς φιλομαθοῦς. Οἱ Χάρται ἐμπεριλαμβάνουν τὸν ὅλον χῶρον τοῦ ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ἄχρι σήμερον Συρο-παλαιστινοῦ πολιτισμοῦ, ἀπὸ τῆς προϊστορικῆς μέχρι τῆς συγχρόνου ἐποχῆς. Οἱ Χάρται ἐσχεδιάσθησαν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐρευνῶν καὶ ἀνακαλύψεων τῶν τελευταίων 50 ἐτῶν. Οἱ Χάρται συμπληρῶνουν καὶ διορθῶνουν ἐν πολλοῖς τοὺς Χάρτας τῆς κλασσικῆς ἐκδόσεως τοῦ *H e r m a n n G u t h e*, ἀλλὰ δὲν ἀντικαθιστοῦν τὸ ἔργον τοῦτο, ὅπερ παραμένει ἀπαραίτητον διὰ τοὺς εἰδικοὺς ἐπιστήμονας.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Διδαχῆ. Μηνιαῖον Ἐκκλησιαστικὸν Περιοδικὸν τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μεσσηνίας. Εὐρετήριον τόμων Α' (1946)—Α' (1977), συνταχθὲν ὑπὸ Ἀδαμαντίου Στ. Ἀνεστίδου. Ἀθήνα 1980, σχ. 24×17, σσ. μδ' +180.

Ἡ Ἱ. Μητρόπολις Μεσσηνίας ἐκυκλοφόρησε τὸ εὐρετήριον τῶν τόμων Α'-Α' (1946-1977) τοῦ ἐπισήμου Δελτίου αὐτῆς, τῆς «Διδαχῆς». Ἀνέθεσε δὲ τὴν σύνταξιν τούτου εἰς τὸν δόκιμον περὶ τὰ εὐρετήρια φιλόλογον κ. Ἀδαμάντιον Στ. Ἀνεστίδην, μέλος τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἐπιτελείου τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἡμῶν περιοδικῶν, ὁ ὁποῖος ἐπέτυχεν ἐπὶ τοῦ προκειμένου, τὴν ὅλην εὐρετηριακὴν αὐτοῦ πείραν προσαρμύζων ἀναλόγως, νὰ παρουσιάσῃ ἓνα εὐρετήριον συνοπτικὸν καὶ χρηστικόν, ὑπὸ τὴν ἐξῆς δομῆν:

Τὸ πρῶτον μέρος περιλαμβάνει τοὺς ἐξῆς πίνακας: Α. Τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος (α. Τὰ διατάγματα καὶ αἱ πράξεις τοῦ Ἰπουργικοῦ Συμβουλίου καὶ τῶν Ἰπουργείων, β. Τὰ ἔγγραφα τῶν Ἰπουργείων, γ. Τὰ ἔγγραφα καὶ αἱ ἀποφάσεις τῆς Νομαρχίας Μεσσηνίας, δ. Τὰ ἔγγραφα τῶν Δημάρχων καὶ τῶν Προέδρων τῶν Κοινοτήτων, ε. Τὰ δικαστικά, στ. Τὰ ἔγγραφα τῶν δικαστικῶν ἀρχῶν, ζ. Τὰ ἔγγραφα καὶ αἱ ἐγκύκλιοι τῶν Ἐπιθεωρήσεων, η. Τὰ γράμματα τῶν βουλευτῶν, θ. Αἱ ἀστυνομικαὶ διατάξεις καὶ ι. Διάφορα ἔγγραφα), Β. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος (α. Αἱ ἐγκύκλιοι τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, β. Αἱ πράξεις καὶ τὰ ἔγγραφα τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ γ. Τὰ ἔγγραφα τῶν Συνοδικῶν Ὁργανισμῶν), Γ. Ἡ Ἱερὰ Μητρόπολις Μεσσηνίας (α. Ὁ Μεσσηνιακὸς Χρυσόστομος Δασκαλάκης, β. Ὁ Τοποτηρητὴς Μεσσηνίας Μητροπολίτης Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως Εὐστάθιος, γ. Ὁ Μεσσηνιακὸς Χρυσόστομος Θέμελης, δ. Τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἰδρύματα τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Μεσσηνίας, ε. Τὰ ψήφισματα καὶ στ. Διάφορα), Δ. Τὰ μελετήματα, Ε. Αἱ ὁμιλίαι καὶ αἱ προσφωνήσεις, ΣΤ. Τὸ θεῖον κήρυγμα, Ζ. Αἱ ἀκολουθίαι καὶ αἱ εὐχαί, Η. Οἱ ὕμνοι καὶ τὰ πατερικά, Θ. Τὰ λογοτεχνήματα, Ι. Τὰ σχόλια, ΙΑ. Τὰ χρονικά, ΙΒ. Τὰ βιβλία καὶ τὰ περιοδικὰ καὶ ΙΓ. Παράρτημα: τὸ «Ἀρχεῖον».

Τὸ δεῦτερον μέρος περιλαμβάνει τὰ ἐξῆς εὐρετήρια: Α. Οἱ συγγραφεῖς καὶ οἱ συντάκται, Β. Οἱ μεταφρασταὶ καὶ οἱ διασκευασταί, Γ. Οἱ κρινόμενοι συγγραφεῖς, Δ. Τὰ πρόσωπα καὶ Ε. Τὰ πράγματα.

Κατὰ δὲ τὴν γνωστὴν μεθοδολογίαν τοῦ συντάκτου τοῦ εὐρετηρίου, τοῦτο πλαισιῶνουν: προλογικά, τὸ χρονικὸν τῆς «Διδαχῆς», συντομογραφίαι, ἀρτικίκολεξα καὶ διάγραμμα σελίδων τῆς «Διδαχῆς» κατὰ τόμους. Ἐξ αὐτῶν τὸ χρονικὸν τῆς «Διδαχῆς» (σσ. ιγ-λθ) συνέταξεν ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μεσσηνίας κ. Χρυσόστομος Θέμελης.

Ἡ ἱκανότης τοῦ συντάκτου τοῦ εὐρετηρίου εἶναι γνωστὴ καὶ μάλιστα εἰς ἡμᾶς, οἱ ὁποῖοι ἐνεπιστεύθημεν αὐτῷ τὴν εὐρετηριασιν τῶν τόμων Α'-Ν' (1927-1977) τῆς «Ἐκκλησίας», ἀλλὰ καὶ τὴν εὐθύνην τοῦ καταρτισμοῦ τῆς ἐτησίας «Ἑλληνικῆς Θεολογικῆς Βιβλιογραφίας», τὴν ὁποίαν ἐκίδει ἡ «Θεολογία» καὶ τῆς ὁποίας τὸν πρῶτον τόμον ἤδη ἐκυκλοφορήσαμεν. Ἐν τούτοις, ὀφείλομεν νὰ ἐξάρωμεν τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ κ. Ἀδαμαντίου Στ. Ἀνεστίδου, μὲ τὴν ὁποίαν οὗτος ὑπερέβη ὅλας τὰς δυσκολίας τὰς ὁποίας ἐπαρουσίαζεν ἡ

«Διδαχῇ» εἰς τὸ μεγαλύτερον τῆς μέρος, κυρίως εἰς τὴν σελιδοποίησιν τῆς, λόγῳ τῶν εἰδικῶν συνθηκῶν ὑφ' ἃς ἐκδίδεται, ἀλλὰ καὶ ἐδάμασε τὸ ποικίλον δημοσιευόμενον ὑλικόν, ἐπιτυχῶν νὰ ἐπισημάνῃ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ χρήσιμον καὶ νὰ τὸ εὐρετηρίωσιν.

Ἄλλὰ ἡ ἐκδοσις τοῦ εὐρετηρίου τῆς «Διδαχῆς» θέτει ἐπὶ τάπητος τὸ γενικώτερον θέμα τῆς εὐρετηριάσεως τῶν θεολογικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν περιοδικῶν τῶν ἐν Ἑλλάδι, ἀλλὰ καὶ τῇ ἑλληνικῇ διασπορᾷ, ἐκδοθέντων καὶ ἐκδιδομένων περιοδικῶν, ὅπως εἶναι ἡ «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», ἡ «Ὁρθοδοξία», ὁ «Νέος Ποιμὴν», ὁ «Πάνταϊνος», ἡ «Νέα Σιών», ὁ «Γρηγόριος Παλαμᾶς», ὁ «Ποιμὴν», ὁ «Ἐφημέριος» καὶ ἄλλα. Ἐπιτακτικῇ προβάλλει ἡ ἀνάγκη τῆς συντάξεως τῶν εὐρετηρίων τῶν ἐν λόγῳ περιοδικῶν καὶ ἴσως καὶ ἡ ἐπανεκδόσις ἢ ἐπανασύνταξις τοῦ εὐρετηρίου τοῦ πρώτου μέρους τοῦ «Ἐκκλησιαστικοῦ Φάρου». Καί, βεβαίως, ἐχάρημεν πληροφορηθέντες ὅτι τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἀποφασίσαν ἤδη τὴν εὐρετηρίασιν τῆς «Ὁρθοδοξίας» ἀνέθεσεν αὐτὴν ὅπου δεῖ καὶ ὅτι καὶ ἡ γενομένη ἀπὸ ἐτῶν πρώτη προσπάθεια εὐρετηριάσεως τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας» ὑπὸ λογιῶν Ἱεράρχου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος παρεωρήθη ἤδη, ὡς ὑλικόν, διὰ τὴν συμπλήρωσιν καὶ ἐπεξεργασίαν του, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς ἐκδόσεώς του, ἀπομένει ὅμως εἰσέτι ὁ ἱκανὸς ἀριθμὸς τῶν ἄλλων ὡς ἄνω περιοδικῶν, τὰ ὅποια μάλιστα συνεχίζουσιν εὐδοκίμως τὴν κυκλοφορίαν των, τῶν ὁποίων ἡ εὐρετηρίασις ἐπιβάλλεται ἀπαραιτήτως. Καὶ διὰ νὰ μὴ θεωρηθῇ ὅτι ἐμφανίζομεθα προτρέποντες τοὺς ἄλλους πρὸς τοῦτο, καθ' ἣν στιγμὴν καὶ ἡμεῖς, ὡς ἔχοντες τὴν εὐθύνην ἐκδόσεως τριῶν μάλιστα περιοδικῶν, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ δύο δὲν ἔχουσιν εἰσέτι εὐρετηριασθῆ, ὑποκείμεθα εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν, εὐχαρίστως γνωστοποιούμεν ἄφ' ἑνὸς μὲν ὅτι ἡ διεύθυνσις τῶν ἐκκλησιαστικῶν περιοδικῶν, συσσωρεύσασα παρ' αὐτῇ πείραν εὐρετηριακῆν περιοδικῶν ἱκανήν, θέτει ταύτην εἰς τὴν διάθεσιν τῶν πρὸς εὐρετηρίασιν ὡς ἄνω ἐκκλησιαστικῶν περιοδικῶν, ἄφ' ἑτέρου δὲ ὅτι ἡ εὐρετηρίασις τῶν περιοδικῶν «Θεολογία» καὶ «Ἐφημέριος» εὐρίσκεται ὑπὸ μελέτην καὶ προγραμματισμόν.

Περαιόντες ὀφείλομεν νὰ συγχαρῶμεν θερμῶς τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Μεσσηνίας κ. Χρυσόστομον Θέμελην διὰ τὴν ἀπόφασίν του νὰ ἐκδώσῃ τὸ εὐρετήριο τοῦ μηνιαίου περιοδικοῦ τῆς ἐπαρχίας του, ἡ ὅποια εἶναι πρωτοποριακῆ, ἐφ' ὅσον οὐδενὸς ἐπαρχιακοῦ ἐκκλησιαστικοῦ περιοδικοῦ ἐξεδόθη μέχρι σήμερον τὸ εὐρετήριο, καὶ ἀξία πρὸς μίμησιν, ὡς καὶ τὸν κ. Ἀδαμάντιον Στ. Ἀνεστίδην διὰ τὴν νέαν του εὐρετηριακὴν ἐπιτυχίαν.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΙΟΝΗΣ

Ἰωάννου Ὁρ. Καλογήρου, τακτικοῦ Καθηγητοῦ τῆς Θεολ. Σχολῆς τοῦ Παν/μίου Θεσ/κης, Γ' ἐν ὀλομελείᾳ συνδιάσκεψις τῆς μικτῆς Ὁρθοδοξο-Παλαιοκαθολικῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ διαλόγου μεταξὺ τῶν ἐκκλησιῶν Ὁρθοδόξου καὶ Παλαιοκαθολικῆς. Εἰς τὰ πλαίσια καὶ τῆς γενικωτέρας κριτικῆς θεωρήσεως τῆς μέχρι τοῦδε πορείας τοῦ διαλόγου τούτου. Ἀνάτ. ἐκ τῆς «Κληρονομίας», τ. 11, τεύχ. Α', Θεσ/κη 1979 (Πατριαρχικὸν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν) (σ. 129-213, Περιοδικοῦ «Κληρονομία»).

Γοῦ αὐτοῦ, Ἐνημερωτικὰ κείμενα: 1. Γ' ἐν ὀλομελείᾳ συνδιάσκεψις... ὀρθοδόξου καὶ παλαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας. 2. Ἡ Διεθνὲς Μαριολογικὸν συνέδριον. Ἀνάτ. ἐκ τοῦ Περιοδικοῦ «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς», τ. 62 (σ. 262-281), Θεσ/κη 1979.

1. Ὁ ἐν Θεσ/κῃ συνάδελφος ἀπὸ δεκαετιῶν παρακολουθεῖ τοὺς μετὰ τῶν ἑτεροδόξων «διαλόγους» τῆς Ἑλληνορθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ εἶναι γνώστης ὅλων τῶν ἐπὶ μέρους πτυχῶν τῶν ἀναφουρόμενων ἐν τοῖς διαλόγοις προβλημάτων. Μετὰ σαφηνείας καὶ καθαρᾶς ὀρθοδόξου σκοπιᾶς ἐπισημαίνει ἐκάστοτε τὴν οὐσίαν τῶν θεμάτων, βοηθῶν οὕτω τὴν τε ἐπίσημον Διοικοῦσαν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος, τοὺς ἐπιστήμονας Θεολόγους καὶ

τὸ ἐνδιαφερόμενον διὰ τὰ θέματα ταῦτα ὀρθόδοξον κοινόν. Ὁ Καθηγητὴς κ. Ἰω. Καλογήρου εἶναι δόκιμος συγγραφεὺς καὶ κάτοχος τῶν δογματικῶν διαφορῶν τῶν ἑτεροδόξων μετὰ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας. Αἱ πολυπληθεῖς μελέται αὐτοῦ, ἀναφερόμεναι εἰς προβλήματα τῆς Συμβολικῆς θεολογίας, ἀποτελοῦν ἐξαιρετα βοηθήματα γνώσεων τῶν θεολογικῶν ἀπόψεων τῶν ἑτεροδόξων Ἐκκλησιῶν πρὸς διαφώτισιν καὶ ἡμῶν τῶν ὀρθοδόξων.

2. Εἶχον καὶ ἄλλοτε παρακαλέσει τοὺς συναδέλφους καθηγητὰς καὶ τῶν δύο Θεολογικῶν Σχολῶν — Ἀθηνῶν καὶ Θεσ/κης—, ὅπως συντρέχουν τὸ ἔργον τοῦ Δ/τοῦ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Περιοδικῶν οὐ μόνον διὰ μελετῶν ἢ ἐπικαιρῶν ἄρθρων, ἀλλὰ καὶ διὰ βιβλιοκρισιῶν ἔργων ἐπιστημονικοῦ θεολογικοῦ ἐνδιαφέροντος, διότι εἶναι φύσει ἀδύνατον ὁ ὑποφαινόμενος νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὴν πληρότητα τῆς ἐνημερωτικῆς πληροφίας τοῦ ἀναγνώστου κοινοῦ. Ἐὰν δὲ μηκύνεται ὁ χρόνος τῆς ἐμφάνσεως βιβλιοκρισίας τινὸς ἀξιολόγου ἔργου, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν ἀναπόδραστον πολυμέρειαν τοῦ ἔργου τοῦ Δ/ντοῦ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Περιοδικῶν.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Ἐ λ λ η ν ι κ ἄ, Φιλολογικόν, ἱστορικόν καὶ λαογραφικόν περιοδικόν σύγγραμμα. Διευθύνεται τῆς συντάξεως: Ν. Κονομῆς, Δ. Λυπουρλῆς, Ἄντ. Ταχιάος, Καθηγηταὶ τοῦ Παν/μίου Θεσ/κης. (Δημοσιεύματα τῆς Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν), τόμ. 31ος, τεῦχος 2ον, Θεσ/κη, Λεωφόρος Βασιλ. Σοφίας 4, 1979, σσ. 293-579.

1. Τὸ διεθνoῦς κύριον Περιοδικόν «Ἐ λ λ η ν ι κ ἄ», τοῦ ὁποῦ ἐπὶ ἔτη κατεῖχε τὴν διεύθυνσιν ὁ ἀείμνηστος συνάδελφος Ν ι κ. Ἄ ν δ ρ ι ῶ τ η ς, συνεχίζει τὴν ἐκδοτικὴν του πορείαν μετὰ τοῦ αὐτοῦ ζήλου. Τὴν ἐπιστημονικὴν σοβαρότητα τῶν δημοσιευομένων ἐν τῷ ἀνά χειρας τεύχει, ἐμφαίνει ὁ πίναξ τῶν περιεχομένων, ἔχων οὕτω: I. C h a l k i a, Fonctions narratives et substitutions dans le Cyclope d' Euripide (293-315). Ν. Κ. Π ε τ ρ ὀ χ ε ι λ ο υ, Ἄννα καὶ Ἰστούρνα: ἀφοσίωση καὶ καταστροφή (316-331). Λ. Μ. Τ ρ ο μ ἄ ρ α, Catulus, 32.1 (332-341). Τ. D. P a r a n g h e l i s, Lucretius III. 961-962. Once More (342-349). Δ. Α. Χ ρ η σ τ ῖ δ η, Λουκιανὸς στὸ Cymbeline τοῦ Shakespeare (350-357). Α. Σ α κ ε λ λ α ρ ῖ δ ο υ - Σ ω τ η ρ ῖ δ η, P. Lond. 193 (verso) (358-367). Η. E i d e n e i e r, Ein byzantinisches Kalendergedicht in der Volkssprache (368-419). Θ. Π. Κ ω σ τ ἄ κ η, Παρατηρήσεις στὸ γλωσσικὸ ἴδιωμα τῶν Φούρων (Ἰκαρίας) (420-452). Δ. Γ. Θ ἔ μ ε λ η, Ἡ μουσικὴ συλλογὴ ἀπὸ τὴν ἰδιωτικὴ βιβλιοθήκη τοῦ Ὁθωνα τῆς Ἑλλάδας (453-481). Σύμμεικτα (482-503), Βιβλιοκρισίες (504-560), Νεκρολογίες (561-566), Résumés- Περιλήψεις (567-573).

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

A n t o n i a n u m, Τριμηνιαῖον περιοδικόν, ἐκδιδόμενον μερίμνη τῶν καθηγητῶν τοῦ ποντιτικοῦ Athenaeum Antonianum, Ρώμη, Τεύχος 4ον, Ὀκτώβριος-Δεκέμβριος 1979.

Ἐν τῷ παρόντι τεύχει τοῦ περισπουδάστου τούτου θεολογικοῦ περιοδικοῦ, περιέχονται κατὰ σειρὰν αἱ ἐξῆς μελέται: 1) Ἡ ἀγάπη ἐν τῷ τρίτῳ Εὐαγγελίῳ, ὑπὸ Marco Adinolfi (ἰταλιστί). 2) Τὸ Ἰω. εδ', 28 ἐξηγούμενον ὑπὸ τοῦ Μ. Βασιλείου, ὑπὸ Lino Cignelli (ἰταλιστί). 3) Ὁ ἀπόλυτος προορισμὸς τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ ἀνατολικῇ προσχολαστικῇ θεολογίᾳ καὶ παρὰ Ἰωάννη Σκώτω, ὑπὸ Gabriele Giamberardini (ἰταλιστί). 4) Ἡ περὶ πληρότητος τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ διδασκαλία ἐν τῇ «Summa Halensis», ὑπὸ F. Fresneda Martinez (ἰσπανιστί). 5) Τὸ ἐσχατολογικὸν μῆνυμα ἀπὸ τοῦ Gioacchino da Fiore ἕως Bonaventura da Bagnoregio, ὑπὸ Cosimo Rêho (ἰταλιστί). 6) Δοχὴ ὑποψη-

φίων ἀνατολικοῦ ρυθμοῦ εἰς τὰ Λατινικὰ Μοναστικά Ἰδρύματα, ὑπὸ Marco Brogi (ἰταλιστί).

Τὸ τεῦχος περιλαμβάνει ἐπίσης δύο νεκρολογίας τοῦ μονσ. A. Sépinski (γερμανιστί) καὶ τοῦ π. Ἰακώβου Cambel (γαλλιστί), βιβλιοκριτικὰ σημειώματα, Πίνακας α) περιεχομένων καὶ β) ὀνομάτων, τοῦ 54ου τόμου (1959).

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΙΟΝΗΣ

Three Byzantine sacred Poets: Studies of Saint *Romanos Melodos*, *St. John of Damascus* and *St. Symeon the New Theologian*. Edited by Nomikos Michael Vaporis. Brookline Massachusetts, 1979, pp. 74.

Εἰς τὴν σειρὰν «The Byzantine Fellowship Lectures» ἐκυκλοφορήθη εἰς κομψὴν ἔκδοσιν τὸ παρὸν τεῦχος (ἀριθ. 4) ὑπὸ τοῦ «Hellenic College Press», περιλαμβάνον (μετὰ τὸν Πρόλογον τοῦ π. Ν. Μ. Βαπόρη) τέσσαρας ὕμνογραφικὰς διαλέξεις — μελέταις: α) Βυζαντινὴ Ὑμνογραφία, ὑπὸ Εὔας Καταφυγιώτου-Topping (σελ. 1-11), β) Ὁ ἅγ. Ρωμανὸς ὁ Μελωδὸς καὶ ὁ πρῶτος Ὑμνος τοῦ εἰς τὴν Γέννησιν, ὑπὸ τῆς Ε. Καταφυγιώτου-Topping (σελ. 12-34), γ) Ἡ ἱερά ποιησις τοῦ ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, ὑπὸ Κωνσταντίνου Καβαροῦ (σελ. 35-56) καὶ δ) Ἡ περὶ Τριάδος διδασκαλία εἰς τοὺς ὕμνους θείων ἐρώτων τοῦ ἁγίου Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου, ὑπὸ George A. Maloney, S. J. (σελ. 57-74). Πρόκειται περὶ ἀξιεπαίνου προσπαθείας καὶ προσφορᾶς εἰς τὸ ἀγγλόφωνον κοινόν, ἀποτελούσης μικρὰν μύθην, τρόπον τινά, εἰς τὴν ἱεράν λειτουργικὴν ποίησιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΙΟΝΗΣ

«*ISTINA*», τ. XXV, 1980, (No 1-2), Paris. (Ἀφιέρωμα εἰς τὸν Martin Buber), σελ. 160.

Εἰς τὸ παρὸν Τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ «*Istina*», τὸ ὁποῖον ἐπὶ εἰκοσιπενταετίαν ἐκδίδεται ἐν Παρισίοις ὑπὸ τοῦ «Κέντρου Ἐρευνῶν *Istina*», περιλαμβάνονται πάντα τὰ κείμενα (Εἰσηγήσεις-Διαλέξεις-Συζητήσεις κ.λπ.), τὰ ὁποῖα ἐλέχθησαν κατὰ τὸ διήμερον διεθνὲς συνέδριον (30-31 Ὀκτωβρίου 1978), τὸ συγκληθὲν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Στρασβούργου τῆς Γαλλίας, ἐπὶ τῇ συμπληρώσει ἑκατὸν ἐτῶν ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Martin Buber (1878-1978). Αἱ φιλοσοφικαὶ καὶ θεολογικαὶ πλευραὶ τοῦ ἔργου τοῦ Buber ἐξετάζονται πολυεδρικῶς ὑπὸ Καθηγητῶν καὶ ἄλλων ἐρευνητῶν, ἦτοι τῶν E. Trocmé, E. Vergote, E. Jacob, R. Goetschel, A. Poma, A. Neher, F. Raphael, F. Girard, P. N. Levinson, B. Chabannes, C. Kessler, R. Pfisterer καὶ B. Dupui.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΙΟΝΗΣ

Bruno Lavagnini, *Anacreonte in Sicilia e a Bisanzio*. Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ Α' τόμου τοῦ περιοδικοῦ «Ἄπτυχα» τῆς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν καὶ Μεταβυζαντινῶν Μελετῶν, Ἀθήναι 1969 (σ. 291-299).

Εἰς τὸ σύντομον τοῦτο μελέτημα, ὁ σ. ἀνασκοπεῖ ἐν ἀρχῇ τὴν διαδρομὴν τῆς ἀνακρεοντείου ποιητικῆς τεχνοτροπίας κατὰ τὴν ἑλληνορωμαϊκὴν καὶ τὴν βυζαντινὴν περίοδον, προσλαβοῦσης κατὰ τὴν τελευταίαν περιεχόμενον ὅλως διαφόρου ἐμπνεύσεως. Ποιεῖται τὴν ὀφειλομένην μνεῖαν τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων Σωφρονίου, ὅστις ἀνεκαίνισε καὶ μορφικῶς τὸ ποιητικὸν τοῦτο εἶδος, γενόμενος ἕκτοτε πρότυπον μιμήσεως πολλῶν. Εἰς τῶν

καρπῶν τῆς ἐπιρροῆς ταύτης ἐν Σικελίᾳ εἶναι τὸ ἔργον τοῦ μοναχοῦ Θεοδοσίου ἀ' Ανακρέν-
τεια εἰς τὴν ἄλωσιν τῶν Συρακουσῶν κατὰ τὸ ἅγιον Σωφρόνιον», ὅπερ ἡ φιλολογικὴ παρά-
δοσις ἀπέδιδεν ἐσφαλμένως εἰς Σωφρόνιον ἐπίσκοπον Συρακουσῶν, πρόσωπον ἀνύπαρκτον,
ὡς ἀποδεικνύει ὁ σ.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Kirche und Denkmalschutz: *Österreichisches Archiv für Kirchenrecht*. Hrsg. Willibald M. Plöchl. 29. Jahrg. (1978) Heft 4. 331-484.

Εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἐκδόσεων τοῦ περιοδικοῦ «Αὐστριακὰ Ἐρχεῖα διὰ τὸ Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον» παρουσιάζει ἰδιαιτέραν ἀξίαν τὸ ἀνά χειρὰς Δ' τεύχος 1978, τὸ ἀφιερω-
μένον εἰς τὸ θέμα «Ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ προστασία τῶν μνημείων», τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη ἐξ-
αιτίας τοῦ νέου διακανονισμοῦ τοῦ Αὐστριακοῦ Δικαίου «περὶ προστασίας μνημείων». Βε-
βαίως διὰ τὸ ζήτημα αὐτὸ ὑπάρχουν διαφορετικαὶ προϋποθέσεις καὶ ἀρχαὶ δικαίου εἰς τὸ
Αὐστριακὸν Δίκαιον καὶ εἰς τὸ Κανονικὸν Δίκαιον τῆς Ρωμαιο-καθολικῆς Ἐκκλησίας.
Ἐν τούτοις ὡς πρὸς τὰς ἀρχὰς δικαίου περὶ προστασίας καὶ συντηρήσεως ἀρχαιολογικῶν
ἐκκλησιαστικῶν κειμηλίων καὶ μνημείων ὑπάρχει συμφωνία εἰς τὰς δύο Ἐκκλησίας, Ρω-
μαιοκαθολικῶν καὶ Διαμαρτυρομένων, καὶ τὴν συμφωνίαν αὐτὴν μαρτυροῦν οἱ τίτλοι θε-
μάτων τοῦ τεύχους αὐτοῦ, ὅπως: P. Leischig, Haec Aedes Mysterium Adumbrat
Ecclesiae. Ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον πρὸς διαφύλαξιν ἔργων τέχνης (σ. 340-351), ἢ ἡ
συμβολὴ τοῦ Norbert Wibiral, «Ἡ θεία Λειτουργία καὶ ἡ προστασία μνη-
μείων μετὰ τὴν Β' Βατικάνειον» (σ. 352 ἐξ.) μετὰ τὸ λίκον ἐνδιαφέρον κεφάλαιον «Λατρεία—
Λειτουργία—Ποιμαντικὸν Ἔργον» (σ. 357-365), ἢ ἡ ἄλλη συμβολὴ τοῦ Norbert
Helfgott, «Ὁ Νόμος περὶ προστασίας μνημείων καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ περιουσία»
(σ. 426 ἐξ.), ὅπου δίδεται καὶ ἕνας καθορισμὸς τῆς ἐνοίας «μνημείων» (σ. 426 ἐξ.).
Ἄλλ' ἐπίσης καὶ τὸ τελευταῖον ἄρθρον, δηλαδή, τοῦ Karl Anderle, «Ἀπόψεις τοῦ
ἐκκλησιαστικοῦ καὶ τοῦ κρατικοῦ δικαίου τῆς νεαρᾶς εἰς τὸν Νόμον περὶ προστασίας μνη-
μείων τοῦ 1978» (σ. 446 ἐξ.), ὅπου ἔχουν ἰδιαιτέρον ἐνδιαφέρον τὰ λειτουργικὰ ζητή-
ματα.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

P. B. Paschos, *Gabriel l' Hymnographe Kontakia et Canons (avec Introduction, Texte critique, Traduction et Notes)*, Paris-Athènes 1978-79, σ. 341.

Εἰς τόμον λίαν κομψὸν καὶ πολυσέλιδον, ἀνάτυπον ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Θεολογία»,
ἐκυκλοφορήθη ἐσχάτως ἡ πρώτη, καὶ ἐν τῇ Φιλοσοφικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου τῶν
Παρισίων ὑποβληθεῖσα καὶ ὑπ' αὐτῆς ἐγκριθεῖσα, διατριβὴ τοῦ μαθητοῦ ἡμῶν κ. Πάσχου,
ὑπὸ τὸν ἄνωθι σημειωθέντα τίτλον «Gabriel l' Hymnographe, Kontakia et Canons». Ἀναγγέλλοντες, πρὸ τινῶν ἐτῶν, τὴν δημοσίευσιν τῆς ἐν λόγῳ
μελέτης ἐν τῷ περιοδικῷ «Θεολογία» ἐγράφομεν: «Μετ' ἰδιαιτέρας χαρᾶς καὶ ἱκανοποιή-
σεως ἡ «Θεολογία» δημοσιεύει τὴν παροῦσαν μελέτην τοῦ παλαιοῦ μαθητοῦ ἡμῶν κ. Π. Β.
Πάσχου, ἀναφερομένην εἰς τὸ πρόσωπον καὶ τὸ ποιητικὸν ἔργον τοῦ βυζαντινοῦ ποιη-
τοῦ (θ'-ι' αἰ.) Γαβριήλ, ὅστις ἔγραψε Κοντάκια καὶ Κανόνες. Ἡ δημοσιευο-
μένη μελέτη, περιλαμβάνουσα κριτικὴν ἔκδοσιν ὅλου τοῦ γνωστοῦ ἔργου τοῦ Γαβριήλ βάσει
τῆς χειρογράφου παραδόσεως, ὡς καὶ μεταφρασιν εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν, μετὰ σχολίων
κ.λπ., συνετάχθη ὑπὸ τὴν ἐποπτεῖαν τοῦ κορυφαίου Γάλλου βυζαντινολόγου Καθηγητοῦ καὶ
Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Paul Lemerle καὶ τοῦ διαπρεποῦς βυζαντινολόγου καὶ ἐκδότου τοῦ Ρω-

μανοῦ τοῦ Μελωδοῦ, Καθηγητοῦ κ. José Grosdidier de Matons, ὑπεβλήθη δὲ ὡς διδακτορικὴ διατριβὴ καὶ ἐνεκρίθη τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1970 ὑπὸ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Παν/μίου τῆς Sorbonne. Δημοσιεύοντες τὴν παροῦσαν διατριβήν, ἥτις ἀποτελεῖ πρόσφορὰν εἰς τὴν βυζαντινολογίαν γενικῶς καὶ εἰς τὴν Ὑμνολογίαν εἰδικώτερον, πιστεύομεν ὅτι συμβάλλομεν εἰς τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν τῶν ὑμνολογικῶν σπουδῶν ἐν Ἑλλάδι. Εὐχόμεθα δὲ καὶ πάλιν, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ, εἰς τὸν ἐκλεκτὸν νέον ἐπιστήμονα ταχεῖαν τὴν ἐπιστημονικὴν ἐξέλιξιν καὶ πλουσίαν τὴν καρποφορίαν εἰς τὸν ὥραϊον κλάδον τῆς ὑμνολογίας καὶ ἀγιολογίας, τὸν ὁποῖον δοκίμως ἤδη θεραπεύει» (βλ. «Θεολογία», ΜΗ', 1977, σ. 248). Σήμερον, ἔχοντες ἐνώπιόν μας τὸν ὀγκώδη τόμον τῆς κριτικῆς ἐκδόσεως τῶν Κοντακίων καὶ Κανόνων τοῦ ὑμνογράφου Γαβριήλ, μετὰ βαθείας χαρᾶς ἀνανεοῦμεν τὰ συγχαρητήρια καὶ τὰς εὐχὰς ἡμῶν πρὸς τὸν ἐκλεκτὸν παλαιὸν μαθητὴν καὶ νῦν συνεργάτην ἡμῶν ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικαῖς περιοδικοῖς. Φυλλομετροῦντες καὶ μόνον τὸν κομψὸν τοῦτον τόμον, ἔχομεν τὴν βεβαιότητα ὅτι εὕρισκόμεθα πρὸ μιᾶς ἀρίστης φιλολογικῆς καὶ θεολογικῆς ἐπιστημονικῆς ἐργασίας, ἡ ὅποια τιμᾷ καὶ τὸν δημιουργὸν αὐτῆς καὶ τοὺς διδασκάλους αὐτοῦ. Ἡ ἐξαντλητικὴ βιβλιογραφία, ἡ εὐσυνειδητος θέσις τῶν προβλημάτων — ἰδίᾳ ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ — περὶ τοῦ προσώπου τοῦ ποιητοῦ καὶ τοῦ πιθανοῦ ταυτισμοῦ μεταξὺ τῶν φερόντων τὸ αὐτὸ ὄνομα ὑμνογράφων, ἡ λεπτολόγος ἐξέτασις τῶν χειρογράφων, ἡ ἀφογος κριτικῆ ἐκδοσις τοῦ πρωτοτύπου κειμένου, εἰς στίχους καὶ μετρικὰ κῶλα κατατεταγμένου, ὡς καὶ οἱ πίνακες: τῶν ἰδιομορφιῶν (γραμματικῆς καὶ συντάξεως) τοῦ ὑμνογράφου, graecitatis, ρητῶν τῆς Ἀγ. Γραφῆς, *Resum et Nominum* καὶ τῶν φωτογραφιῶν ἐκ τῶν χειρογράφων κωδίκων τῶν περιεχόντων τὰ ἔργα τοῦ Γαβριήλ, δεικνύουν ἀριότητα, ὀριμότητα καὶ συγκρότησιν εἰς τὸν ἀγιολογικὸν καὶ ὑμνολογικὸν χῶρον οὐ τὴν τυχοῦσαν. Προσεθέσαμεν καὶ «ἀγιολογικὸν χῶρον», διότι ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ, πρὸ τῆς μετρικῆς καὶ στιχοιουργικῆς ἐξετάσεως τῆς δομῆς τῶν Κοντακίων καὶ τῶν Κανόνων, γίνεται μακρὸς λόγος διὰ τὴν ἀγιολογικὴν καὶ ἐσπολογικὴν ἐξέτασιν τῆς εορτῆς ἢ τοῦ ἀγίου εἰς ὃν ἀναφέρονται οἱ ἐκδιδομένοι ὕμνοι. Ὡσαύτως, πρέπει νὰ τονίσωμεν καὶ τὴν διὰ τῆς γαλλικῆς μεταφράσεως διδομένην δυνατότητα γνωριμίας πρὸς τὸ ἔργον τοῦ Γαβριήλ ὑπὸ τῶν ξένων φιλολόγων καὶ θεολόγων.

Βεβαίως, ἡ διατριβὴ κυκλοφορεῖται μίαν δεκαετίαν σχεδὸν μετὰ τὴν σύνταξίν της καί, ἴσως, θὰ ἔπρεπε νὰ τεθοῦν ἐν τέλει, μετὰ τὰ *corrigenda*, καὶ τινα, βιβλιογραφικὰ ἢ ἄλλα, *addenda*, πρὸς ἐνημέρωσιν καὶ συγχρονισμόν. Καὶ οὕτω, ὅμως, ἀποτελεῖ πολῦτιμον ἀπόκτημα διὰ πᾶσαν βιβλιοθήκην φιλολόγου ἢ θεολόγου, ἀγαπῶντος τὰ βυζαντινὰ γράμματα.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΙΟΝΗΣ

Dumitru Staniloae, «*Ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστὶ*» (*Dieu est amour*). «*Labor et Fides*», Genève 1980 (μετάφρ. εἰς τὴν γαλλικὴν ὑπὸ Daniel Neeser), σσ. 122.

Τὸ ὡς ἄνω θεολογικώτατον ἔργον τοῦ πολιοῦ καὶ διαπρεποῦς ὀρθοδόξου θεολόγου π. Δημ. Στανιλοάε ἐγκαινιάζει μίαν νέαν σειρὰν θεολογικῶν ἐκδόσεων, ἐκδιδομένην ὑπὸ τοῦ ἐν Γενεύῃ ἐδρευόντος Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν. Εἰς τὰς ἐνενηκόντα πρώτας σελίδας τοῦ βιβλίου ἐκτίθεται, εἰς δύο μεγάλα κεφάλαια (Α'. Ἀνατολὴ καὶ Δύσις. Β'. Τὸ παράδοξον τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ) ἡ ὀρθόδοξος διδασκαλία περὶ τοῦ Θεοῦ ὡς Ἀγάπης, εἰς δὲ τὰς ὑπολοίπους σελίδας (91-120) δίδονται, ὡς ἐν Παραρτήματι, αἱ βασικαὶ γραμματικῆς θεολογικῆς πορείας καὶ διδασκαλίας τοῦ μεγάλου συγχρόνου δογματικοῦ θεολόγου, π. Δημ. Στανιλοάε. Ἐν βιβλίῳ πολῦτιμον, τὸ ὁποῖον θὰ ἤξιζε τὸν κόπον νὰ μεταφρασθῇ καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΙΟΝΗΣ

«*Revue Biblique*» (publiée par l'École Pratique d'Études Bibliques), Ἱερουσαλήμ, ἔτος 86ον, τεύχος 2, Ἀπρίλιος 1979 (σσ. 161-320).

Πρόκειται περὶ τοῦ γνωστοῦ περιοδικοῦ «Βιβλικὴ Ἐπιθεώρησης», εἰς τὰ περιεχόμενα τοῦ παρόντος τεύχους τοῦ ὁποίου εὐρίσκει τις, μεταξύ ἄλλων (βιβλιοκρισιῶν, χρονικῶν κ.λπ.) καὶ πρωτοτύπους μελέτας, ἀφορώσας εἰς τὴν Βίβλον, τῶν F. Dreyfus, F. Laglamet, J. C. Greenfield καὶ M. E. Stone, S. M. Paul, M. Sigrist καὶ Y. Blomme.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

«*Antonianum*» τόμ. LV, τεύχος 1-2, Ἰαν.-Ἰούνιος 1980, Ρώμη, σσ. 1-326.

Περιέχει ἄρθρα καὶ μελετήματα (ἰταλιστὶ καὶ γαλλιστὶ) ἐκκλησιαστικο-θεολογικὰ τῶν Dom. Cagnan, G. Pasce, Guy J. Bougerol, B. Alaimo, N. Catalano, Fr. Manns, At. Matanic καὶ Καρδιν. J. Ratzinger.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

«*Proche - Orient Chrétien*» (Jérusalem), τόμ. 29, τεύχη 1-2, 1979, σελ. 1-200.

Ἡ γνωστὴ σπουδαία ἐπιθεώρησης, ὅπου δημοσιεύονται, μεταξύ ἄλλων, ἐν τῷ παρόντι τεύχει, καὶ τὰ λίαν ἐνδιαφέροντα μελετήματα: Β α ρ θ ο λ ο μ α ί ο υ, μητροπ. Φιλαδελφείας, «Περὶ τῆς μελλούσης νὰ συγκληθῇ Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας», Mgr. J. Nasrallah, «Ὁ ἀραβικὸς φάκελος τῶν ἔργων τοῦ Μεγάλου Βασιλείου ἐν τῇ μελχιτικῇ φιλολογίᾳ», J. M. Magnin, «Εἰς τὸ περιθώριον τῶν Ἐβιωνιτῶν: Τὸ εὐαγγέλιον Βαρνάβα» κ.ἄ.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Irenée de Lyon, *Contre les Hérésies*, Livre I, édition critique par Adelin Rousseau et Louis Doutreleau, tome I, introduction, notes justificatives, tables. Tome II, texte et traduction. Sources Chrétiennes Nos 263, 264, Les Éditions du Cerf, Paris 1979.

Μεταξὺ τῶν ἀξιολογωτέρων ἐκδόσεων πατερικῶν ἔργων τοῦ παρελθόντος ἔτους διαλαμβάνεται καὶ ἡ ἔκδοσις τοῦ Α' βιβλίου τοῦ ἔργου τοῦ Εἰρηναίου «Ἐλεγχος καὶ ἀνατροπὴ τῆς ψευδωνύμου γνώσεως» τοῦ συνοπτικώτερον ὀνομαζομένου «Κατὰ αἱρέσεων». Περὶ τοῦ ἔργου τούτου τοῦ Εἰρηναίου εἴχομεν κάμει λόγον κατὰ τὴν παρουσίαν τῆς ὑπὸ τῶν ἰδίων εἰδικῶν ἐρευνητῶν γενομένης ἐκδόσεως τοῦ τρίτου βιβλίου εἰς τὴν αὐτὴν σειρὰν καὶ εἰς δύο τόμους (ἀρ. 210, 211. Σχετικῶς ἰδὲ ἐν «Θεολογία», τόμ. 46, σσ. 254-256).

Διὰ τῆς παρουσίας ἐκδόσεως γίνεται ἐν ἀκόμῃ βῆμα πρὸς ὀλοκληρωσιν τῆς δημοσιεύσεως τοῦ ἀξιολογωτάτου τούτου ἔργου. Ἀπομένει μόνον ἡ δημοσίευσις τοῦ δευτέρου ἐκ τῶν πέντε βιβλίων αὐτοῦ. Πρὶν ἢ ἐκθέσωμεν τὰ τῆς νέας ταύτης ἐκδόσεως σημειοῦμεν ἐπιγραμματικῶς τὰ τοῦ περιεχομένου τοῦ πρώτου βιβλίου τοῦ Εἰρηναίου.

Οἱ ἐρευνηταὶ τοῦ Εἰρηναίου θεωροῦν τὸ βιβλίον τοῦτο ὡς τὸ πρῶτον μέρος τοῦ ἔργου, ἐνῶ τὰ ὑπόλοιπα τέσσαρα ἀποτελοῦν τὸ δεύτερον μέρος. Εἰς αὐτὸ γίνεται ἐκθεσις τῆς ψευδωνύμου γνώσεως ἐνῶ εἰς τὸ δεύτερον ἐπιχειρεῖται ἀναίρεσις ταύτης διὰ τῆς λογικῆς (βιβλ. β') καὶ διὰ τῆς Ἁγίας Γραφῆς (βιβλ. γ'-ε'). Εἰδικώτερον εἰς τὰ τρία τελευταῖα βιβλία ὁ Εἰρηναῖος δὲν ἀρκεῖται εἰς ἀναίρεσιν ἀλλὰ καὶ εἰς «ἐπίδειξιν» τῆς εὐαγγελικῆς ἀληθείας — ὡς γνωστὸν ὁ μέγας Πατὴρ ἔχει συντάξει καὶ ἕτερον ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐπίδειξις τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος», τὸ ὁποῖον διεσώθη εἰς ἀρμενικὴν μετάφρασιν («Ἐκδ. L. M.

Froidevaux, *Démonstration de la Prédication Apostolique, Sources Chrétiennes* No 62, Paris 1971) — ἡ ὁποία στηρίζεται ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν.

Ἐκάστου τῶν πέντε βιβλίων τοῦ Εἰρηναίου προηγεῖται σύντομος πρόλογος. Ὁ τοῦ πρώτου βιβλίου πρόλογος, ὁ ὁποῖος εἶναι καὶ ἐκτενέστερος τῶν ἄλλων, ὑπογραμμίζει τὴν ἀπάτην τῶν αἰρετικῶν, οἱ ὁποῖοι παραποιοῦν τὰ λόγια τοῦ Κυρίου ἐξηγούντες κακῶς τὰ ὄψ' αὐτοῦ καλῶς εἰρημένα, ὡς καὶ τὴν ἀπόκριψιν τῶν πραγματικῶν αὐτῶν φρονημάτων πρὸς ἐξαπάτησιν τῶν ἀκεραίων». Ὁ Εἰρηναῖος πιστεύει ὅτι ἡ ἀποκάλυψις τοῦ ἀληθοῦς προσωπεῖοι τῶν αἰρετικῶν εἶναι ὁ καλύτερος τρόπος καταπολεμήσεώς των. Σημειωτέον ὅτι, ὡς ὁ Ἰδιος Πατὴρ ὑπογραμμίζει εἰς τὸν πρόλογόν του, αἱ γνώσεις αὐτοῦ δὲν περιορίζοντο εἰς μελέτην τῶν συγγραμμάτων τῶν γνωστικῶν ἀλλὰ καὶ εἰς ἄμμεσον μετ' αὐτῶν ἐπικοινωνίαν.

Τὸ βιβλίον διαιρεῖται εἰς τρία κύρια μέρη διαλαμβάνοντα ἀντιστοιχῶς τὰς παραγράφους 1-9, 10-22 καὶ 23-31. Εἰς τὸ πρῶτον ἐκτίθεται ἡ διδασκαλία τοῦ Πτολεμαίου (λεπτομερεστέραν ὑποδιαίρεισιν ἰδὲ ἐν τόμ. 263, σσ. 116-130), εἰς τὸ δεύτερον ἐξαίρεται ἡ μία πίστις τῆς Ἐκκλησίας καὶ διατυποῦνται ἐπιγραμματικῶς τὰ βασικὰ χριστιανικὰ δόγματα (§ 10), ἀκολουθεῖ ἔκθεσις τῶν ποικίλων αἰρετικῶν συστημάτων ἀπὸ τοῦ Οὐαλεντινίου καὶ ἐφεξῆς (§ 11-21) ἐν τέλει δὲ πάλιν διατυποῦται ὁ ἀκανὼν τῆς ἀληθείας, ἡ πίστις δηλ. εἰς ἓνα Θεὸν καὶ εἰς τὸν Λόγον αὐτοῦ, δι' οὗ τὰ πάντα ἐκτίσθησαν (§ 22). ('Ἰδὲ ἔσθ' ἀν., σσ. 131-149). Εἰς τὸ τρίτον μέρος ὁ συγγραφεὺς ἀναζητεῖ τὴν πηγὴν καὶ τὴν ρίζαν τῆς αἰρετικῆς διδασκαλίας τῶν Οὐαλεντινιανῶν καὶ ὁμιλεῖ ἀφ' ἑνὸς μὲν περὶ τῶν προγόνων αὐτῶν (Σίμωνος Μάγου, Μενάνδρου, Σατουρνείλου, Βασιλείδου, Καρποκράτους καὶ τῶν μαθητῶν του, Κηρίνου, Ἐβριωνιτῶν, Νικολαϊτῶν, Κέδρωνος, Μαρκίανος §§ 23-28) καὶ ἀφ' ἑτέρου περὶ τῶν ἀμέσως πρὸ αὐτῶν γνωστικῶν (Βαρβηλιωτῶν, Ὁφιτῶν κ.ἀ. § 29-31). Ἀκολουθεῖ ὁ ἐπίλογος (§ 31). Ὁ Εἰρηναῖος πιστεύει ὅτι ἡ ἀποκάλυψις τῶν ἑτεροδιδασκαλιῶν τῶν Γνωστικῶν θὰ συντελέσῃ ἴσως εἰς τὴν μεταμέλειαν καὶ σωτηρίαν τινῶν ἐξ αὐτῶν, ἀσφαλῶς ὅμως εἰς τὴν προφύλαξιν τῶν πολλῶν. Παραλληλίζων ὁ μέγας Πατὴρ τὴν ἀίρεισιν πρὸς ἄγριον θηρίον ὑπογραμμίζει ὅτι ἡ φανέρωσις αὐτοῦ ἀποτελεῖ τὴν προϋπόθεσιν διὰ τὴν καταπολέμησιν καὶ κατανίκησιν αὐτοῦ.

Ἐρχόμενοι εἰς τὴν παρουσίαν τῆς ἐκδόσεως ὑπογραμμίζομεν, ὡς ἐπράξαμεν προκειμένου καὶ περὶ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ Γ' βιβλίου, τὴν ἐπιστημονικὴν ἀριότητα αὐτῆς. Βασικὴ διαφορά μεταξὺ τῶν δύο εἶναι τὸ ὅτι οἱ συγγραφεῖς δὲν ἀπέδωσαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν τὰ τμήματα ἐκεῖνα τοῦ κειμένου, τὰ ὁποῖα σφίζονται μόνον εἰς λατινικὴν μετάφρασιν. Ὡς γνωστὸν εἰς τὰ μέγιστα τοῦδε ἐκδοθέντα τρία βιβλία τοῦ Εἰρηναίου (γ', δ' καὶ ε') πλὴν τῆς κριτικῆς ἐκδόσεως τῆς λατινικῆς μεταφράσεως καὶ τῶν σφιζομένων εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀποσπασμάτων καλυπτόντων ποσοστὰ 11%, 7% καὶ 17% ἀντιστοιχῶς διὰ τὰ τρία βιβλία ἐπιχειρεῖται καὶ ἀπόδοσις τοῦ ὅλου κειμένου εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ μάλιστα εἰς τὴν γλῶσσαν εἰς τὴν ὁποῖαν ἐγράφη. Τοῦτο ἦτο εὐχερέστερον διὰ τὰ δύο τελευταῖα βιβλία, διὰ τὰ ὁποῖα πλὴν τῆς λατινικῆς μεταφράσεως, πιστῆς ἐν πολλοῖς μέχρι καὶ τῶν λεπτομερειῶν εἰς τὸ πρωτότυπον, ἔχομεν καὶ ἀρμενικὴν μετάφρασιν, ἡ ὁποία καλύπτει σχεδὸν ὅλην τὴν ἑκτασιν τῶν δύο βιβλίων καὶ ἡ ἀξία τῆς ὁποίας δεόντως ἐπεσημάνθη ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν τοῦ ἔργου. Ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ τρίτον βιβλίον ἐπεχειρήθη ἡ προσπάθεια ἀποδόσεως τοῦ ἀρχικοῦ κειμένου ἔνεκα τῆς συγγενείας τούτου πρὸς τὰ προηγούμενα. Σημειωτέον ὅτι τὸ τελευταῖον τοῦτο βιβλίον παραθέτει καὶ πολλὰ χωρία τῆς Ἁγ. Γραφῆς, ἐπ' ὅσον ἐξ αὐτοῦ ἀρχεται ἡ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Ἁγ. Γραφῆς ἀναίρεισις τῶν γνωστικῶν συστημάτων.

Εὐτυχῶς τοῦ πρώτου βιβλίου τοῦ Εἰρηναίου τὸ μέγιστον μέρος σφίζεται εἰς τὴν Ἑλληνικὴν (74%) κυρίως χάρις εἰς τοὺς ἀντικαιρετικούς συγγραφεῖς Ἰππόλυτον, [Ἀποδιδόμενον τὸ ἔργον «Κατὰ πασῶν αἰρέσεων ἔλεγχος», τοῦ ὁποίου τὰ βιβλία 6, 7 καὶ 10 πε-

ριέχουν πολύτιμα ἐκ τοῦ Εἰρηναίου ἀποσπάσματα, εἰς τὸν Ἰππόλυτον, ὡς πράττει καὶ ἡ χειρόγραφος παράδοσις αὐτοῦ, παρὰ τὰς ὑπὸ τινων ἐρευνητῶν ἐπισημανθείσας διαφορὰς αὐτοῦ ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἀποδεδειγμένως γνήσια ἔργα τοῦ Ἰππολύτου], Ἐπιφάνιον καὶ τὸν Ἱστορικὸν Εὐσέβιον. Ἐν συνόλῳ σφύζονται τριάκοντα καὶ ἐν ἀποσπάσματα (14 ἐκ τοῦ Ἰππολύτου, 11 ἐκ τοῦ Ἐπιφανίου, 4 ἐκ τοῦ Εὐσεβίου, 1 ἐκ τοῦ Ψευδοεπιφανίου καὶ 1 ἐκ τοῦ Θεοδωρήτου). Ὅλα πλὴν τοῦ τελευταίου, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ μόνον ποῦ δὲν ἀποδίδει πιστῶς τὸ πρωτότυπον ἀλλ' ἀποτελεῖ παράφρασιν αὐτοῦ, ἔχουν δημοσιευθῆ εἰς κριτικὰς ἐκδόσεις. Τὸ τελευταῖον τοῦτο κείμενον τοῦ Θεοδωρήτου τὸ ὁποῖον δὲν χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν εἰς τὴν ἔκδοσιν, δίδεται ἐν παραρτήματι μετὰ μεταφράσεως εἰς τὸν τόμον 263, σσ. 328-335.

Προσδιορίζοντες εἰδικώτερον τὸ ἔργον τῶν ἐρευνητῶν A. Rousseau καὶ L. Doutreleau ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ α' βιβλίον τοῦ Εἰρηναίου παρατηροῦμεν τὰ ἐξῆς:

1) Δίδεται ἡ κριτικὴ ἔκδοσις τῆς λατινικῆς μεταφράσεως τοῦ ἔργου.

Ὁ π. L. Doutreleau εἰς εἰδικὸν κεφάλαιον τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ ἔργου ὡς καὶ εἰς παλαιότερας εἰσαγωγὰς ὁμιλεῖ περὶ τῶν δύο ὁμάδων χειρογράφων, τὰ ὁποῖα διασφύζον τὸ ἔργον, ὡς καὶ περὶ τῆς μεταφράσεως τοῦ Ἐράσμου, ἡ ὁποία ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν καὶ τρία χειρόγραφα τῆς δευτέρας ὁμάδος ἥδη ἀπολεσθέντα (ἰδὲ τόμ. 263, σ. 9 ἐξ. Ὡσαύτως τόμ. 100, σσ. 15-50, τόμ. 152, σσ. 27-63, τόμ. 210, σσ. 10-48). Αἱ παρατηρήσεις αὐτοῦ περὶ τῆς λατινικῆς τοῦ μεταφραστοῦ, περὶ τοῦ τρόπου μεταγλωττίσεως τῶν ἑλληνικῶν λέξεων καὶ γενικώτερον περὶ τῆς μορφῆς τῆς λατινικῆς μεταφράσεως εἶναι λίαν ἐνδιαφέρουσαι (ἐνθ' ἀν., σσ. 9-59). Τὸ κείμενον τῆς μεταφράσεως δίδεται εἰς τὸν τόμον 264 καὶ εἰς τὴν ἀριστερὰν σελίδα.

2) Δημοσιεύονται ἅπαντα τὰ ἑλληνιστὶ σφζόμενα ἀποσπάσματα κάτωθεν τῆς λατινικῆς καὶ γαλλικῆς μεταφράσεως.

Ἦδη ἐγένετο λόγος περὶ τῶν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν σφζομένων ἀποσπασμάτων τοῦ α' βιβλίου. Ἐκτενῶς περὶ τούτων ἰδὲ ἐν τόμ. 263, σσ. 61-100. Ἀκολουθῶς γίνεται λόγος περὶ τῶν ἀρμενικῶν καὶ συριακῶν ἀποσπασμάτων ἐν σσ. 101-107 καὶ 109-111 ἀντιστοίχως.

3) Δίδεται ἡ μετάφρασις τοῦ α' βιβλίου εἰς τὴν γαλλικὴν τῇ βοήθειᾳ τῶν τῆς λατινικῆς μεταφράσεως ὅσον καὶ πάντων τῶν λοιπῶν ἀποσπασμάτων.

4) Ἀξιόλογοι εἶναι καὶ αἱ ὑπὸ τοῦ A. Rousseau διδόμεναι φιλολογικαὶ κυρίως παρατηρήσεις (τόμ. 263, σσ. 167-316). Αὗται ἐκτείνονται εἰς ἑκατὸν πενήτηντα σελίδας μετὰ τῆς εἰσαγωγῆς, τριῶν παρατηρημάτων καὶ τριῶν πινάκων (χωρίων τῆς Ἀγ. Γραφῆς, τῶν χειρογράφων καὶ τῶν ἑλληνικῶν λέξεων), ἐμπεριέχονται εἰς τὸν α' τόμον (ἀρ. 263). Ὁ δεῦτερος τόμος διαλαμβάνει, ὡς εἶδομεν, τὸ λατινικὸν κείμενον καὶ τὴν γαλλικὴν μετάφρασιν, ὡς καὶ ἅπαντα τὰ σφζόμενα ἑλληνικὰ ἀποσπάσματα.

Ἐυχόμεθα ὅπως συντόμως ἴδῃ τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος καὶ ἡ κριτικὴ ἔκδοσις τοῦ β' βιβλίου τοῦ «Κατὰ αἰρέσεων» ἔργου τοῦ Εἰρηναίου καὶ οὕτως ὀλοκληρωθῆ ἡ σπουδαιότατη αὕτη προσπάθεια. Τοῦτο ἀσφαλῶς θὰ δώσῃ ἀφορμὴν διὰ μίαν συστηματικώτερον μελέτην τῆς προσφορᾶς τοῦ μεγάλου τούτου Πατρὸς τῆς Ἐκκλησίας μας, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξεν εἰς ἐκ τῶν πρώτων κρίκων τῆς χρυσοῦς ἀλύσεως τῶν μεγάλων μορφῶν τῆς Ἐκκλησίας, ὡς καὶ πηγὴ ἀναβλύζουσα ὕδωρ ζῶν διὰ πάντας τοὺς μεταγενεστέρους.

Ἄδαμ. Ἀνεστίδη, *Βιβλιογραφία ἔτους 1977* [= «Ἑλληνικὴ Θεολογικὴ Βιβλιογραφία». Δ/ντῆς Κων. Γ. Μπώνης, Ἀκαδημαϊκός, τεύχος Πρῶτον, Ἀθήναι 1979], Παράρτημα περιοδικοῦ «Θεολογία», τόμ. Ν' (1979), σελ. 1στ' + 294.

Ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Καθηγητοῦ κ. Κ. Γ. Μπώνη καὶ ἐπιμελείᾳ τοῦ γνωστοῦ φιλολόγου κ. Ἄδαμ. Ἀνεστίδη, ἐξεδόθη κατ' αὐτάς τὸ πρῶτον τεύχος τῆς «Ἑλληνικῆς Θεολογικῆς Βιβλιογραφίας», ὡς παράρτημα τοῦ Περιοδικοῦ «Θεολογία», εἰς κομψὸν τόμον ὑπερτριakoσίων σελίδων. Τόσον εἰς τὸν σύντομον Πρόλογον τοῦ Καθηγητοῦ κ. Μπώνη, ὅσον καὶ εἰς τὰ «Εἰσαγωγικά» τοῦ κ. Ἀνεστίδη, διακρίνει ὁ ἀναγνώστης τὴν διάθεσιν καὶ τὴν ἀποφασιστικὴν θέλησιν πρὸς ἀλύψιν τοῦ ἀπὸ πολλοῦ καὶ ὑπὸ πολλῶν ἐπισημανθέντος κενοῦ εἰς τὸν χῶρον τῆς ἑλληνικῆς θεολογικῆς βιβλιογραφίας. Δὲν ἐλλείπουν, βεβαίως, ἐπαινεταὶ προσπάθειαι παλαιότερων καὶ συνεισφοραὶ οὐχὶ εὐκαταφρόνητοι εἰς τὸν τομέα τοῦτον· ὅμως ἡ ἐκδοσις συστηματικῆς βιβλιογραφίας τῆς θεολογικῆς παραγωγῆς, εἰς τακτικὸν ἐτήσιον δημοσίευμα, ὑπὸ τὴν εὐθύνην τοῦ διεθυντοῦ τοῦ ἐγκυροτέρου καὶ ἀρχαιότερου ἐν Ἑλλάδι θεολογικοῦ Περιοδικοῦ καὶ τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ εὐφήμως γνωστοῦ εἰς τοὺς βιβλιογραφικοὺς (φιλολογοὺς καὶ θεολογικοὺς) κύκλους κ. Ἀνεστίδη, ἀποτελεῖ γεγονός ἐξαιρετικῆς ἐξάρσεως.

Εἶναι γνωστόν, ὅτι σήμερον ἐκδίδονται πλῆθος βιβλιογραφῶν (ἑλληνικῶν καὶ ξένων), χρησιμωτάτων διὰ τὴν παρακολούθησιν τῶν δημοσιευμένων βιβλίων ἢ μελετῶν καὶ σπουδαίων διευκλύνσιν τῶν ἐρευνητῶν. Ἡ ΕΘΒ, τῆς ὁποίας τὸ πρῶτον τεύχος ἔχομεν σήμερον εἰς χεῖρας μας, ἐγκαινιάζει ἕνα νέον βιβλιογραφικὸν δρόμον, ὁ ὅποιος θὰ εἶναι εὐεργετικὸς καὶ διὰ τοὺς Ἕλληνας καὶ διὰ τοὺς ξένους ἐπιστήμονας, τοὺς ἐνδιαφερομένους διὰ τὴν ἑλληνικὴν θεολογικὴν ἐπιστήμην. Ὅντως, καθ' ἃ γράφει ὁ Ἐπιμελητῆς τῆς ἐκδόσεως καὶ ἐξ ὅσων βλέπομεν εἰς τὸ λαμπρὸν δεῖγμα τοῦ α' τεύχους, ἡ ΕΘΒ συστηματικῶς περιλαμβάνει καὶ μεθοδικῶς καταγράφει πᾶν «ὅ,τι δημοσιεύεται ὑπὸ Ἕλληνας εἰς περιοδικὸν ἢ ἐγκυκλοπαιδεῖαν καὶ εἰς αὐτοτελὲς δημοσίευμα, εἰς γλῶσσαν ἑλληνικὴν ἢ εἰς μίαν τῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν, ἐδῶ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικόν, καὶ ἀναφέρεται εἰς κλάδον τῆς θεολογίας, ἀλλὰ καὶ εἰς βιβλιογραφικὴν ἢ βιβλιοκριτικὴν παρουσιασιν μελετῶν τῶν ἰδίων κλάδων ἑλληνικῶν καὶ μὴ, ὅπως ἐπίσης καὶ ὅ,τι εὐρυτέρου θεολογικοῦ περιεχομένου μεταφράζεται εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν» (σ. θ').

Οἱ ὑψηλοὶ στόχοι τῆς ΕΘΒ καὶ ὁ ζῆλος τῶν ὑπευθύνων τῆς ἐκδόσεως, ἰδίᾳ δὲ ἡ πεῖρα καὶ ἡ εἰδικὴ κατάρτισις τοῦ Ἐπιμελητοῦ αὐτῆς, ἐγγυῶνται τὴν συνεχῆ βελτίωσιν τῆς πολυτιμοτάτης αὐτῆς ἐτησίᾳ ἐκδόσεως, τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ὁποίας, ἐπ' ἀγαθῆ τῆς ἑλληνικῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ τόπου γενικώτερον, ἀπὸ καρδίας εὐχόμεθα.

Π. Β. ΠΑΣΧΟΣ